

Ne smije se, doduše, zaboraviti da je kod ove publikacije riječ o njemačkoj recepciji filozofski i teološki angažiranog "laikata" u Rusiji, i to je u dobroj mjeri protestantski pristup, što potvrđuju neprestane upute na dodirne točke s njemačkim filozofskim i teološkim misliocima i djelima.

Na žalost, unatoč pohvali koju autor zaslužuje za ovo vrlo instruktivno djelo (ne samo zbog toga što je gotovo 40 godina radio na njemu), moramo navesti i manjkavosti: primjerice čini se kao da manuskript nije lektoriran, jer su se potkrali ne samo neki nedostaci nego ima i nekoliko ortografskih, tehničkih, stilističkih i drugih pogrešaka, što je više nego šteta za ovaj respektabilan publicistički potez. Zatim, treba nadodati da nije samo Buharev jedini klerik među laicima (kako autor piše, 94); i Bulgakov je bio klerik. Isto tako, manjka malo više diferenciranja da nije eksplicitno riječ samo o ruskim laicima nego i o drugima (npr. ukrajinskima), bilo bi primjerenije.

No bez obzira na to, Onasch uspijeva svojim kompaktnim izlaganjem uvjerljivo prikazati sržna gledišta "ruskih laika". Stoga s nestrpljenjem očekujemo recepciju ove religiozno inspirirane filozofije u Rusiji, a i na (bliskom) Zapadu, jer bi ovi "laici" mogli biti od koristi ili čak putokaz – ne samo za Rusiju.

Stoga, u hrvatskom kontekstu to bi, primjerice, moglo značiti konačno se ozbiljno pozabaviti dokidanjem očitih averzija i (ideologijskih) klišeja o Ruskoj pravoslavnoj crkvi i Rusiji uopće (ne samo od strane masa), i tako pokušati upravo preko "ruskih laika" tražiti i naći novi susret. Prijevod ove publikacije ili priređivanje slične (ne samo od teologa) mogao bi biti prvi plodonosan i konstruktivan korak u traženju novoga nepristranog odnosa ne samo prema Rusiji i Ruskoj pravoslavnoj crkvi - nego možda i prema pravoslavlju općenito.

Franco Prcela

KONGRES ATEM-a U KANADI 1997.

Otawa, 20-22. kolovoza

ATEM je društvo teologa-moralista koje je prošireno na francusko jezično područje Europe, Afrike i Amerike. Svake godine održava svoj kongres. Do sada je to bilo u Europi, obično u Francuskoj. Došao je poziv za Kanadu za 1997. godinu. Prihvaćen je,

kao i tema: Mogućnosti i granice teološke etike nasuprot društvenoj nevolji (*Ressources et limites de l'éthique théologique face au malaise social*). Bio je to susret različitih kulturnih ozračja, koji je poticao na razmjenu mišljenja i na suradnju u odgovornosti zajedničkoga rada, to više što se ta društvena nevolja dosta osjeća u Europi. Moglo bi se reći da je tako psihološki označen smjer budućega kongresa ATEM-a, ove godine u Parizu, o povezanosti pamćenja i etike.¹ Zanimljiva je to i važna tema na izmaku ovoga stoljeća i tisućljeća! Trebalo bi, istaknuo je predsjednik ATEM-a profesor Bruno Cadore, jasno pogledati na prošlost i kolektivno pronaći sredstva da se čuvamo u sadašnjosti i budućnosti od onih teških postupaka koji su neizbrisivo ranili ovo stoljeće. Trebalo bi ostvariti takvo razmišljanje koje ne bi uspostavilo odviše radikalnu razliku između prosuđivanja pojedinih situacija u njihovoj složenosti i oblikovanja načela koja podržavaju čovjeka da ne umakne etičkim zahtjevima, obvezama svoje egzistencije. Premda se dosta objavljuje s područja posebne etike, ipak sve više i više ima tekstova o temeljnoj etici, tako da se može govoriti o stanovitomu "ethics boom".

Društvena nevolja (Malaise social)

Carolyn Shart, urednica revije *Relations (Odnosi)*, prikazala je dijagnozu te društvene nevolje, te krize u Kanadi. U porastu je besposlica, sve je veće osiromašenje, novi doseljenici su isključeni, kriza je prijateljstva - drugoga se više ne gleda kao osobu...

Kako pripadati određenom društvu, a ipak biti otvoren prema univerzalnome? Koji je stav Crkve u sadašnjim problemima u različitim zemljama?

Nastupili su stručnjaci iz Kanade, Francuske, Švicarske, Belgije... i načinili zanimljiv mozaik svojim odgovorima.

Jacques Racine, vicerektor sveučilišta Laval (Québec), htio je prikazati kako teolog - društveni etičar promatra svoj rad u upravi sveučilišta. Poslužio se pitanjima - izazovima: kako će prevladati u zajednici razlozi da se zajednički živi, iako su interesi različiti, filozofije različite, religije različite, da bi se promicala solidarnost i pravo priznala svaka pojedina osoba?

Kako to postići kod studenata, primjerice, uključujući u njihov odgoj etičke vrijednosti? Kako zamisliti odnos društvene etike i drugih znanosti?

¹ Tema je *La mémoire: un lieu théologique pour la morale*, Le Sève Paris, 1.-3. rujna 1998.

Michel Beaudin, profesor teologije na sveučilištu u Montréalu, zacrtao je teološku metodu u proučavanju društvenih pitanja. Ta metoda uključuje višestruko promatranje stvarnosti: spontano, društveno-ekonomsko-političko, antropološko-društveno, etičko-ideološko, metafizičko, teološko i, napokon, vjersko-crkveno-teološko-etičko.

Kongres ATEM-a 1997. učvrstio je vezu Staroga i Novoga svijeta unutar ATEM-a i njegovo nastojanje oko rješavanja pitana o čovjeku i društvu.

Mladen Karadjole

POPULISTIČKA EMANCIPACIJA I SLOBODA POJEDINACA

“Crkva u svijetu” br. 3/1997 donosi na str. 273-280 duboko misaoni esej iz pera gospodina Borisa Lukšića, u kojemu se potkralo jedno protuslovlje, na koje je, poradi aktualnosti našega trenutka potrebno upozoriti. Naš autor piše: “Meni se uvijek društvena i osobna pravednost činila vrijednosno važnijom od populističke emancipacije, jer istinski pravedna zajednica mora uvažavati kulturni i nacionalni identitet svim kolektivitetima i pojedincima.”

No, “populistička emancipacija”, što će reći sloboda i samostalnost svakog naroda je preduvjet postojanja svake “istinski pravedne zajednice”, te ne vidim kako bi to oslobođenje i samostalnost moglo biti “vrijednosno” mane važno od osobnih sloboda i prava pojedinaca. Naime, tamo gdje su narodi porobljeni, nema osobnih sloboda, jer se u povijesti sloboda i pravda pojedinca nikad nije mogla ostvarivati pod tuđinskom dominacijom. To što je “bilo, a i danas ima suverenih naroda i država, sa sustavom nepravednim, oligarhijskim i nedemokratskim, u kojima se brutalno krše osnovna ljudska i društvena prava”, ne umanjuje “vrijednosnu važnost” narodne emancipacije, koja je *conditio sine qua non* emancipacije svakog pripadnika dotičnog naroda. Jedino emancipirani - slobodni narodi imaju uvjete za civilizacijsko dozrijevanje u kojima nije moguće kršenje osnovnih ljudskih prava i slobode, dok su porobljeni narodi uvijek bili izvorište neciviliziranog mentaliteta koji se sluganski tuđinu dodvorava, a svoj narod i njegove vrline omalovažava i izruguje.

Taj sluganski mentalitet je uslijed gotovo tisuću godina tuđinske vladavine nad Hrvatskom duboko pustio svoje korijene u jednom